

Zuivere olie

Plantages voor palmolie kosten nogal wat tropisch regenwoud. En Nederland is een grootgebruiker, want palmolie is voor alles en nog wat te gebruiken: van koekjes tot wasmiddelen. Zelfs als biodiesel. Op z'n Hollands is het 'polderen' over duurzame plantages begonnen. Onder voorzitterschap van Unilever wordt de hele keten in kaart gebracht, met het Zwitserse Migros als *Best Practice*.

Op 18 mei dit jaar vond een beschaafd debat plaats in De Rode Hoed te Amsterdam. Inzet van discussie: 'Vet fout', zoals Milieudefensie het betitelde. 'Zuivere olie', noemt Stichting DOEN het alweer een stuk optimistischer. DOEN steunt sinds 2003 de aanleg van ecologische en sociaal verantwoorde plantages, of projecten die negatieve kenmerken van de bestaande plantages reduceren. De kwalijke gevolgen van de handel in palmolie en palmpitmeel zijn zo bedreigend dat een ommezwaai noodzakelijk is. Dat is ook de inzet van de Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO), een organisatie die geïnitieerd is door het Wereld Natuur Fonds, Aarhus United (handelaar in oliën en vetten), Golden Hope (plantagebedrijf in Maleisië), MPOA (Malaysian Palm Oil Association), Migros (Zwitserlands grootste winkelketen), Sainsbury (Britse supermarktketen) en Unilever (Brits-Nederlandse producent van voedingsstoffen en verzorgingsproducten). Voorzitter Jan Kees Vis is werkzaam bij Unilever in Nederland. Inmiddels zijn alle belangrijke verwerkers van palmolie in Nederland lid van de RSPO (Unimills, Loders Croklaan, Cargill, Karlshamns, Romi-Smilfood en het eerder genoemde Unilever). Deelnemers aan de discussie in Amsterdam waren onder anderen dr. Rosediana Suharto van de IPOC (Indonesian Palm Oil Commission) en Fritrian Ardiansyah van het WNF Indonesië. Mevrouw Suharto liet in felle bewoordingen weten dat een deel van de aantijgingen van Milieudefensie geen hout snijdt. "Er zijn beslist geen doden gevallen op palmolieplantages", beweert zij stellig, waar de NGO's dit argument gebruiken om de verdraaid slechte arbeidsomstandigheden op de plantages aan de kaak te stellen. Toch werken de twee Indonesische organisaties sinds kort samen om problemen in de sector op te lossen.

"Dankzij het bestaan van de Roundtable spreken die twee met elkaar. Daarvoor hadden ze nooit met elkaar rond de tafel gezeten. Niet overall is het logisch dat ogenschijnlijk tegenstelde belangenvertegenwoordigers samen oplossingen proberen te vinden", verklaart Vis de noodzaak om de kwestie omzichtig, maar niet minder voortvarend aan te pakken.

Voor sausjes en wasmiddelen

Palmolie is sinds het einde van de vorige eeuw aan een ware opmars begonnen. Vanwege de lage prijs en de vele toepassingsmogelijkheden is het product uiterst populair. Palmolie is een plantaardige olie die wordt gewonnen uit de vruchten van de oliepalm. Het vruchtvlees levert palmolie op, terwijl uit de pitten palmolie en palmpitmeel wordt gewonnen. De oliën worden gebruikt in tal van voedingsproducten, waaronder koekjes, bakolie, sausen, mayonaise, chips, snacks, frites, margarine en chocolade. Ook vormen ze vaak bestanddelen in zeep, shampoo, cosmetica, was- en schoonmaakmiddelen, en spelen ze een rol in de metaal- en leerindustrie. Palmpitmeel doet dienst als veevoeder. Vorig jaar is een nieuwe toepassing gevonden: palmolie als biodiesel. Het Thaise ministerie van landbouw wil de Thaise boeren aanzetten tot het planten van meer oliepalmen en het aanwenden van mengsels van ruwe palmolie en minerale diesel als biobrandstof. Het areaal van 0,24 miljoen hectare in 2003 zou moeten groeien naar 0,56 miljoen hectare in 2007 om de palmolieproductie in die periode te verdubbelen tot zeven miljoen ton. Doel is de gestaag dalende palmolieprijs, lees: lage boereninkomens, weer omhoog te krijgen en de import van dure minerale diesel in Thailand te verminderen en daarmee het handelstekort terug te dringen.

Zuivere olie

Ketenbeheersing

Ketenbeheersing binnen de agrarische sector begint bij het in kaart te brengen van alle processen en betrokkenen. Die begint bij het zaad. Een voedselproducent dient zich ervan te overtuigen dat de **zaadleverancier** duurzaamheidsprincipes naleeft en al dan niet genetisch gemanipuleerd materiaal gebruikt. De volgende stap in de keten vormen de boeren. De **agrariërs** zelf dienen hun bedrijf duurzaam te voeren en de fabrikant dient eerlijke handel met hen te drijven. De **transporteurs** vormen de volgende schakel. Dan is de bewerkingsindustrie aan de beurt. Gewoonlijk zijn dit de **voedselproducenten** zelf. Maar het komt ook voor dat zij nog halfprodukten van andere partijen betrekken. De fabrikant moet vervolgens op de hoogte zijn langs welke standaarden het verpakkingsmateriaal wordt gemaakt en wat er met het afval gebeurt dat in de verwerking vrijkomt.

Distributeurs zijn de volgende verbinding in de keten. Zij dienen duurzaamheid hoog in het vaandel te hebben staan en moeten er samen met de fabrikant voor zorgen dat er een waterdicht terugroepcircuit is voor het geval bepaalde producten weer uit de handel moeten worden gehaald. **Consumenten** vormen het eind van de keten. Niet helemaal, want er is ook nog een 'afvalketen' met **afvalverwerkers**. De fabrikant moet het de consument makkelijk of aantrekkelijk maken verpakkingsmateriaal te hergebruiken.

Wie ketenbeheer wil doen, dient op al die stappen duurzaam beleid te ontwikkelen. Migros heeft deze keten in kaart voor wat betreft palmolie, Alpro voor wat betreft Soja.

Hier is sprake van een duivels dilemma: biodiesel leidt tot een beter boerenbestaan en een lagere milieulast (minder CO₂- en roetuitstoot dan minerale diesel), maar de huidige olie-palmteelt leidt tot ontbossing en ronduit slechte arbeidsomstandigheden. Die ontbossing is vooral een probleem in Indonesië waar het oliepalmareaal de laatste acht jaar is gegroeid tot vier miljoen hectare. Daarnaast is, aldus de brochure 'Vet fout' van Milieudefensie, zo'n zes miljoen hectare aan concessies uitgegeven voor nieuwe plantages die wel alvast zijn gekapt, maar nog niet bebost. Overigens kan de teelt plaatsvinden in elk (sub)tropisch gebied. Ghana bijvoorbeeld heeft ook zijn oliepalmlantages. De problemen zijn divers: de grootschalige kap en herplant met een monocultuur brengt de biodiversiteit in het gevaar. Het leven van tallozen in Indonesië is nauw verweven met het oerwoud; daar halen de plantages een flinke streep door. Plantagewerkers krijgen slecht betaald en doen gevaarlijk werk. Dat geldt evenzeer voor de mensen die op de raffinaderijen werken. Naargeestig bijkomend effect is dat veelal kwistig met bestrijdingsmiddelen wordt gestrooid in de plantages; giftig voor plant, dier en mens.

Overigens verzandde de Rode Hoed-discussie over de verantwoordelijkheid van de palmolie-industrie voor de houtkap. De industrie onderstreept dat oliepalmen worden gepland op gebieden die toch al zijn kaalgeslagen door de hout- en papierverwerkende industrie; NGO's wijzen op het versterkende effect van houtkap door in herplantage te voorzien en verfoeien de monocultuur. Het mag geen verbazing wekken dat Nederland sterk bij de kwestie is betrokken, met Indonesië als belangrijkste palmolieproducent en in aanmerking genomen dat ons land graag te boek staat als mainport van Europa. Nederlandse bedrijven zijn op allerlei manieren betrokken bij de palmoliebranche: als afnemer of investeerder, in de raffinage, bij de verwerking in voedingsmiddelen, wasmiddelen en andere producten en middelen

de detailhandel. De Nederlandse import van palmolie uit Indonesië is met 115 procent toegenomen sinds 1995. De import van palmolie uit Maleisië nam in dezelfde periode zelfs toe met 526 procent. Meer dan 80 procent van de productie van palmolie vindt in Zuidoost-Azië plaats. Na Kuala Lumpur is Rotterdam de grootste handelaar in palmolie en palmpitolie. Gezien de sterk ontwikkelde 'tegenstroom' in Nederland, mag het ook geen verbazing wekken dat hier ten strijde is getrokken tegen de kwalijke uitwassen van de palmolie (en dat een Nederlander voorzitter is van de RSPO). Dat heeft al succes gehad. In oktober 2001 hebben drie van de top-vier Nederlandse banken, namelijk ABN Amro Bank, Rabobank en Fortis, besloten de financiering stop te zetten of sterk te beperken van de ontwikkeling van oliepalmlantages en projecten voor pulp en papier waarvoor met opzet tropisch regenwoud wordt vernietigd. Dit onder sterke aanranding van NGO's. ABN Amro heeft op 5 oktober 2001 een uitvoerig protocol opgesteld waarin staat waaraan plantage-eigenaren moeten voldoen, willen zij voor een financiering in aanmerking komen. Daarin staat onder meer dat er geen bos mag worden platgebrand om de plantage te kunnen vestigen.

In beweging

Het raderwerk is dus al geruime tijd in beweging, maar is zeer zeker nog niet geolied genoeg. En veranderingen in Nederland alleen zijn niet genoeg – hoe vooraanstaand de positie van ons land in deze ook is. Er zijn immers genoeg banken, zoals Crédit Lyonnais, Crédit Agricole, Deutsche Bank, Royal Bank of Scotland, die wel kaalkap willen financieren. NGO's en de Roundtable onderzoeken ijverig de mogelijkheden om tot een verantwoorde verbouw en verwerking van palmolie te komen. Aarhus bijvoorbeeld heeft een systeem 'book and claim' voorgesteld. Het is vergelijkbaar met het systeem voor groene stroom dat wij in Nederland kennen. Mensen betalen extra geld voor elektriciteit, omdat zij duurzaam is opgewekt zonder meteen te verlangen

dat die mensen de afnemer zijn van die groene stroom. Iets dergelijks is in de palmolie-industrie ook denkbaar. De klant bestelt duurzame palmolie bij een leverancier. De leverancier krijgt een extra bonus. Het hoeft niet per se zo te zijn dat die zuivere olie wordt geleverd. Dat is trouwens ook niet te controleren, maar ergens in de keten is voor een bepaalde waarde 'groene' olie geproduceerd. Een (belangrijk) nadeel van dit systeem is dat het niet voorkomt dat 'slechte olie' op de markt komt. Het voorstel komt september dit jaar aan de orde als de RSPO weer bijeenkomt, waarschijnlijk in Indonesië. Een andere mogelijkheid is een systeem te maken dat vergelijkbaar is met de CO₂-emissierechten. Of keurmerken, maar daarvan stelt Milieudefensie terecht dat niet van de industrie mag worden verwacht dat ze 'een palmoliekeurmerk loslaten op de vele duizenden producten waarin oliepalmingrediënten – dikwijls in combinatie met andere oliën en toevoegingen – zijn verwerkt'.

Deze organisatie roemt het werk van de Ronde Tafel, maar eist van de overheid dat deze duurzaam ketenbeheer verplicht stelt. Zelfregulering laat teveel ruimte aan minder verantwoordelijke collega's. Tijdens de duurzaamheidsstop van de Verenigde Naties in Johannesburg in 2002 heeft de Zwitserse supermarktketen Migros, tevens eigen producent van chocola en cosmetica, waarin palmolie is verwerkt, op 31 augustus de World Business Award gekregen voor zijn betrokkenheid met de strijd tegen vernietiging van het tropisch regenwoud. "Veel ecologisch kwetsbare en waardevolle bosgebieden worden gekapt voor aanleg van oliepalmlantages en dieren zoals de tijger en orang-oetang worden met uitsterven bedreigd. (...) Met zijn engagement voor duurzaam geproduceerde palmolie heeft Migros een belangrijke stap gezet in de bescherming van tropische bossen op internationaal niveau", sprak Claude Martin, algemeen directeur van het WNF. Migros, goed voor een jaaromzet ongeveer elf

miljard euro, is sinds de jaren negentig actief bezig met maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het bedrijf heeft samenwerking gezocht met de Zwitserse afdeling van het WNF om samen op zoek te gaan naar duurzame palmolieplantages en vond deze in Ghana en Colombia. Ook zochten ze naar criteria voor duurzaam geproduceerde palmolie. Het gaat dan om duurzame boskap, goede arbeidsvoorwaarden en een milieuvriendelijke productiewijze. Vijf van de opgestelde criteria voor duurzame palmolie zijn gelijk aan de FSC-criteria voor hout (Forest Stewardship Council), zoals actieve bescherming van lokale natuur, biologisch telen en transparantie. Samen met het WNF heeft Migros de eerste standaard ontwikkeld voor duurzame palmolieproductie. Uitgangspunten zijn alleen palmolie te kopen van leveranciers die niet bijdragen aan ontbossing en uitsterven van fauna, onafhankelijke certificering van de palmolieproducenten volgens een internationaal erkend certificeringssysteem, maatregelen om de legaliteit te verzekeren en openheid ten opzichte van belangengroepen uit de sociale en milieusector.

Alpro sojavoorebeeld

Uit imago-overwegingen schakelen sommige producenten over van palmolie op sojaolie. Dat is de makkelijkste weg, maar leidt niet tot meer verantwoord ondernemerschap. Want de discussie over soja is een echo van die over palmolie. Bij soja speelt de van oorsprong Belgische fabrikant Alpro een pioniersrol. Hij heeft de keten goed in kaart gebracht en eist van alle belanghebbenden binnen de keten duurzame processen. De RSPO put uit de talrijke ideeën van NGO's en pioniers als Migros en Alpro om tot duurzame palmolieproductie en verwerking te komen. De inspanning is erop gericht, gezien het vrijwillige karakter, alle betrokkenen lid te krijgen van de organisatie. Binnen een jaar gaat dat lukken, meent Jan Kees Vis. "En dan hebben we een handel in duurzame palmolie." De NGO's kunnen haast niet wachten. www.sustainable-palmoil.org

English Summary

The Roundtable on Sustainable Palm Oil

works away at formulating criteria for

sustainable production of palm oil,

which is used in thousands of products,

ranging from chocolate to lipstick.

The Dutch chairman Jan Kees Vis thinks

the goal can be reached within a year.

At the same time he tries to get all

stakeholders involved in the RSPO,

since compliance with the regulations

will be voluntary. NGO's like Friends of

the Earth, demand legislation on this

topic to avoid the scenario in which a

few companies won't comply with the

standards.